

Kwesties uit het veld

Belgische kust en Schelde in de ban van een Tuimelaar tijdens zomer en najaar van 2010

De Belgische kust en de Schelde waren in de zomer van 2010 een tijdje helemaal in de ban van een Tuimelaar *Tursiops truncatus*. Typisch voor het dier was dat het zich zeer dicht bij het strand ophield en dat het zeer vaak uit het water sprong. Het vertoonde een beperkt sociaal gedrag naar mensen toe.

De Tuimelaar, een klaarblijkelijk volgroeid mannetje, werd vermoedelijk voor het eerst waargenomen rond 20 juli 2010 voor het strand van Knokke-Heist. Het dier bleef er ongeveer een week rondhangen, waarna het de Schelde opzwoom. Op 26 juli werd het dier opgemerkt nabij het Steen te Antwerpen

De Tuimelaar gefotografeerd vanaf het Oosterstaketsel te Oostende op 8 oktober 2010. (foto: Roland François)

en een dag later nabij de veerboot Rupelmonde-Wintam, tot grote verbazing van de veerman. Diezelfde dag merkte André Pauwels het dier nog op te Hemiksem en Temse. Op 28 juli hoorde Chris Coeckelbergh op een rimpelloze Schelde het onmiskenbare 'snuivende geluid' van de Tuimelaar te Hingene. Voor zijn camera sprong het dier herhaaldelijk boven het water uit en het maakte zelfs een paling buit. Inmiddels had het hier zeer zeldzame dier ook de nodige aandacht gekregen in de lokale en nationale pers (radio, televisie; Anoniem 2010, Coeckelbergh 2010). Hij werd op 30 juli voor het laatst gezien op de Schelde (te Temse), tussen talrijke vaartuigjes en jetski's. Daarna trok het weer richting zee, waar het van begin augustus tot 8 augustus werd opgemerkt in de Westerschelde, nabij Perkpolder en Walsoorden. De talrijke foto's, onder meer genomen door Michel Neve, toonden aan dat dit hetzelfde individu betrof. Daarna keerde het terug naar zijn vertrouwde stek voor het strand van Knokke en Duinbergen, waar het van 9 tot 15 augustus met zijn capriolen de talrijke strandbezoekers vermaakte. Dan was het een tijdje stil rond het dier. Mogelijk verbleef het door het slechtere weer wat verder op zee. Op 5 september, maar mogelijk reeds enkele dagen eerder, dook het op te Blankenberge; daar begeleidde het dier bootjes van op zee tot in de haveningang. Op 11 september, tussen 21 en 23 september en tussen 3 en 13 oktober werd het dier vaak opgemerkt dicht bij het strand tussen Bredene en Oostende Oosteroever, tot groot plezier van plaatse-

lijke surfers en natuurliefhebbers (zie foto's). De laatste waarneming in deze zone van de kust dateert van 20 oktober. Na een maand zonder meldingen dook allicht hetzelfde dier op 18 en 20 november terug op voor de kust te Duinbergen en begin december werd het waargenomen nabij de Thorntonbank.

Identiteit van het dier

Tuimelaars zijn zeldzaam geworden in de kustwateren van de Noordzee. Enkel langs de Schotse en Noord-Engelse kust leeft nog een kleine populatie van iets meer dan honderd dieren. Ook op andere plaatsen in Noordwest-Europa zijn de kustpopulaties van Tuimelaars sterk achteruitgegaan of zelfs helemaal verdwenen. Zo verdwenen de Tuimelaars van de Nederlandse en Belgische kustwateren tijdens de jaren 1960 (Camphuysen & Peet 2006), vermoedelijk in dezelfde periode als waarin ze verdwenen uit de estuaria van de Humber en de Thames. Enkele kleine populaties in Frankrijk (Arcachon, Noirmoutier, Quiberon) gingen recenter verloren (Tregenza 2010). In het Kanaal bevinden zich nog kleine populaties (hoogstens enkele tientallen dieren) in Bretagne, in de Baai van de Mont Saint-Michel en in Cornwall.

Talrijker dan de kusttuimelaars zijn de Tuimelaars van open zee (offshore-tuimelaars), die in de Atlantische Oceaan en in de Golf van Biskaje voorkomen. Die dieren hebben een andere levenswijze en een andere voedselkeuze dan de kust- of estuariumtuimelaars en het is niet geweten of zich veel interacties tussen beide groepen voordoen. Het dier van de zomer van 2010 betreft echter ongetwijfeld een kusttuimelaar. Een groep van 50 tot 100 dieren, waargenomen in de zuidelijke Noordzee van augustus tot september 2004, betrof vermoedelijk offshore-tuimelaars.

Vaak hebben Tuimelaars, en ook dit dier, littekens op de huid en op de vinnen, afkomstig van soortgenoten, parasieten, ziektes of contact met vaartuigen. Er bestaan van de populaties Tuimelaars in de Franse en Britse kustwateren uitgebreide catalogi met foto's, waardoor verplaatsingen en migraties van de dieren en de samenstelling van de groepen kunnen opgevolgd worden. Voorlopig kon de herkomst van het dier dat zich in de zomer en herfst van 2010 langs de Belgische kust en in de Westerschelde bevond nog niet achterhaald worden. Vast staat dat het niet *Georges* (of *Randy* of *Dony*) betreft, een naar mensen toe sociaal dier dat eind 2002 een tijdje in havens van Noord-Frankrijk tot Nederland opgemerkt werd: *Georges* bevindt zich momenteel in Galicia, Spanje (S. Hassani, persoonlijke mededeling). Mogelijk betreft het wel de Tuimelaar die in de zomermaanden van 2007 en 2008 voor de Belgische kust vertoefde en in 2008 herkend kon worden aan de littekens een jaar eerder opgelopen door aanvaring met een klein vaartuig. Die littekens zijn mogelijk niet meer zo duidelijk en meer gedetailleerde foto's van het dier van 2010 zijn nodig om dit te kunnen bevestigen of uit te sluiten.

Een 'sociale' dolfijn?

Het gedrag van de Tuimelaar van 2010 is typisch voor een solitair dier. Wij noemen ze 'sociale' Tuimelaars, maar misschien moeten we ze eerder aanduiden als 'asociale' dieren: 'normale' Tuimelaars leven immers in kleine tot grote groepen en vertonen een sterke sociale band met soortgenoten. Er zijn wereldwijd talrijke gevallen bekend van solitaire Tuimelaars die sociaal contact onderhouden met mensen. Deze dieren verblijven

De Tuimelaar zorgde voor menige verwonderde blikken op zee. Oostende, 9 oktober 2010. (foto: Roland François)

meestal lange periodes in ondiep water, wat een contact met mensen vergemakkelijkt (Eisfeld et al. 2010).

Door Wilke et al. (2005) werden vier opeenvolgende stadia in de interacties met mensen geïdentificeerd: van stadium (1) het verschijnen van een eenzame Tuimelaar in een klein gebied, (2) het volgen van vaartuigen, (3) het zwemmen in de onmiddellijke buurt van een beperkt aantal mensen tot (4) het volledig vertrouwd raken met de mens, met het frequent toelaten en uitlokken van fysiek contact. Vooral in dit laatste stadium kan agressief of seksueel getint gedrag van het dier voorkomen. Zo belet zo'n dier soms dat zwemmers het water verlaten (Eisfeld et al. 2010). Het lijkt erop dat de Tuimelaar van 2010 zich in stadium 2 of 3 bevindt; mogelijk zal de winter, met minder kans op ontmoetingen met de mens, ervoor zorgen dat het dier andere oorden opzoekt, maar het lijkt waarschijnlijk dat het in de toekomst opnieuw de aanwezigheid van de mens zal opzoeken. Overigens kunnen we niet weten of het dier gelukkig is. Onze interpretatie van de legendarische 'glimlach' van de Tuimelaar is misleidend en de contacten met de mens zijn in feite slechts een surrogaat voor contacten met soortgenoten die dezelfde taal spreken. Het 'uitbundig uit het water springen', zoals voortdurend waargenomen, heeft misschien eerder te maken met het contact zoeken met soortgenoten, via laagfrequente geluiden, dan met 'gelukkig zijn'.

Intussen werd het publiek herhaaldelijk opgeroepen voorzichtig te zijn met motorbootjes indien het dier in de buurt is. In een aantal gevallen liepen 'sociale' Tuimelaars levensbedreigende verwondingen op, waarschijnlijk doordat ze het gevaar van motorbootjes niet langer herkenden. Ook een kleine verwonding opgelopen in kustwateren of rivieren kan gevaarlijk zijn, omdat daar vaak pathogene micro-organismen aanwezig zijn. Voorts raadt het KBIN af om samen met het dier te zwemmen. Dit is in het belang van het dier, dat mogelijk een klein gebied als thuis uitgekozen heeft (Eisfeld et al. 2010), maar ook in het belang van de zwemmers: het blijft een wild dier, met een eigen, onvoorspelbaar karakter!

Dank

Het overzicht van de verplaatsingen van het dier kon gemaakt worden door berichten van het publiek aan het KBIN en de webinitiatieven www.zeezoogdieren.org en www.waarnemingen.be. We bedanken voorts Roland François voor het ter beschikking stellen van de foto's.

Jan Haelters (j.haelters@mumm.ac.be)

Francis Kerckhof

Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN)

Referenties

- Anoniem. 2010. Bijzondere biodiversiteit gespot in Bornem. Flippel! Gemeente Bornem Magazine nr. 222 (jaargang 40): 14-15.
- Campfuyssens C.J. & Peet G. 2006. Walvissen en dolfijnen in de Noordzee. Fontaine Uitgevers, Kortrijk.
- Cotekelbergh C. 2010. Dolfijnshow in de Schelde (27-30 juli 2010). Afdelingskrift Natuurpark Klein-Brabant, 94: 12.
- Eisfeld S.M., Simmonds M.P. & Stansfield L.R. 2010. Behavior of a solitary sociable female bottlenose dolphin (*Tursiops truncatus*) off the coast of Kent, Southeast England. *Journal of Applied Animal Welfare Science* 13: 31-45.
- Tregerian N. 2010. Bottlenose dolphins in the Southwest of England. ASCOBANS Advisory Committee Meeting document AC17/Doc5-06, Bonn, Germany, 4-6 October 2010.
- Wilke M., Bossley M. & Doak Z. 2005. Managing human interactions with solitary dolphins. *Aquatic Mammals* 21: 427-433.

Spinnen troepen samen bij overstromingen

Tijdens en na de overstromingen van midden november 2010 liepen bij de Belgische Arachnologische Vereniging (ARABEL) en Natuurpunt Beheer vzw meerdere meldingen binnen van immense spinnenwebben, vaak nabij overstroomde graslanden. Betreft het hier een nieuwe spinnensoort die enkel actief is bij regenachtig weer of leiden overstromingen tot uitzonderlijk sociaal gedrag bij spinnen? Hieronder een kort overzicht en de mening van enkele spinnenkenners van ARABEL.

Diane Appels fotografeerde op 15 november 2010 uitgestrekte webben naast het natuurgebied 't Ven (Rijmenam, Bonheiden) waarop ondermeer wolfspinnen *Pirata* spp., *Pardosa* spp., krabspinnen *Xysticus* spp., kampoten *Zelotes* spp. en verschillende dwergspinnen Fam. Linyphiidae te onderscheiden waren (Figuur 1). De spinnen, quasi alle juveniel, zochten